

Sklárna v Karviné a její místo v průmyslovém rozvoji Ostravska - Karvinska

Václav Štěpán - Hana Šustková

O existenci sklárny v Karviné se sice zmiňují publikace, věnované historii tohoto města, avšak pouze jednou větou bez bližších údajů.¹ Nebylo proto divu, že se o ní téměř nic nevědělo. Narazili jsme na ni při našem studiu, věnovanému dějinám sklářství v českých zemích a průmyslovému podnikání hrabat Larischů - Mönnichů a rozhodli jsme se zpracovat její dějiny. Přitom jsme zjistili, jak vážnou překážkou pro objasnění historie tohoto podniku je ztráta řady významných archivních materiálů. Jde především o dnes nezvěstný rodinný archiv Larischů - Mönnichů, za nějž jsou aspoň částečnou náhradou výpisy z tohoto archivu, pořizené ostravským historikem Richardem Drapalou v l. 1942 - 1943 pro chystané, avšak nevydané dějiny larischovských průmyslových podniků.² Rovněž se nedochovaly písemnosti o povolenacím řízení při založení této sklárny, prováděném moravskoslezským guberniem v Brně, které by mohly obsahovat řadu zajímavých informací o projektech sklárny, jejím technickém vybavení a úmyslech majitele v souvislosti s jejím zřízením.³ I to, co se nám podařilo nalézt, však představuje soubor zajímavých informací, z něhož vyplývá, že sklárna v Karviné přes krátkou dobu svého trvání představuje jak v historii larischovského podnikání, tak v dějinách českého, moravského a slezského sklářství významnou kapitolu, již není možno přejít mlčením.

Proto tedy jistě čtenáři uvítají tento článek, jenž si klade za cíl objasnit to, co se o této sklárně dosud nevědělo.

Majitel karvinského panství hrabě Jindřich Larisch - Mönnich (1793 - 1859), na Těšínsku druhý největší velkostatkář po panství těšínské komory, majitel statků v Prusku a od r. 1817 i moravského panství Nový Světlov u Bojkovic, patřil k těm příslušníkům šlechty, kteří na svých panstvích cílevědomě vytvářeli kapitalistické výrobní postupy a zvyšovali tak výnos z těchto panství rozsáhlou průmyslovou výrobou. Na Karvinsku k tomu měl předpoklady v objevení a využívání velkých ložisek kamenného uhlí, s jehož těžbou se započalo již v 70. letech 18. století. Do r. 1850 bylo zřízeno na dobývání tohoto uhlí 55 jam a 7 pokusných vrtů. Kromě toho dal hr. Jindřich Larisch - Mönnich zbudovat později proslulý pivovar v Karviné, cukrovar

v Horní Suché, olejárnu a sladovnu v Karviné, chemickou továrnu na sodu v Petrovicích u Karviné, výrobu zinkového plechu v Petřvaldě a keramickou továrnu v Horní Lutyni.⁴

Zájem o chemii a keramiku napovídal, že hr. Larisch nezůstane pozadu ani v zájmu o jeden z nejproslulejších výrobních oborů českých zemí - sklářství. Po překonání krize v období napoleonských válek a ve 20. letech 19. století prožívalo naše sklářství ve 30. letech 19. století novou etapu rozvoje výrobního, technologického, uměleckého i exportního.⁵ Hr. Larisch měl o tom jistě dobré zprávy a rozhodl se toho využít ke zřízení sklárny v Karviné, s níž se chtěl zapojit do ekonomického boomu tohoto odvětví, ovšem již jako na svou dobu moderní průmyslový podnikatel.

Jelikož se nedochovaly žádné materiály o vzniku sklárny, můžeme zjistit přesnější dobu jejího fungování pouze dle zápisů v matrikách, které nepochybně zachycovaly situaci mezi osazenstvem sklárny záhy po jeho příchodu a těsně před opuštěním objektu.⁶ Z toho vyplývá, že sklárna zahájila svou činnost asi na počátku roku 1839. Byla tedy zbudována krátce předtím. Podle mapy stabilního katastru asi z r. 1836 (ve skutečnosti je zřejmě o něco mladší)⁷ byla sklárna, označovaná podle své hlavní a nejvýraznější budovy jako sklářská pec, zbudována na pozemku č. 11 asi 850 m severozápadně od centra staré historické Karviné, považované tehdy ještě za pouhou vesnici (nyn. Karviná - Doly), u cesty ke kamenouhelným dolům,

Karviná II.

*Sbírka pohlednic
Muzea Těšínska*

Mapa stabilního katastru r. 1836, Karviná, list č. 2
Ústřední archiv zeměměřičství
a katastru Zeměměřičského
úřadu Praha

existujícím na místě nyn. dolu ČSA II. Měla kruhový půdorys o průměru 29 m. V kombinaci s popisem, doprovázejícím zmíněnou mapu,⁸ můžeme zjistit, že šlo o přízemní dřevěnou budovu, krytou pravděpodobně šindeli, jejíž plocha je udávána na 6,9/192 sáhů čtver. (24,9/693,1 m čtver.) Zatímco druhé číslo odpovídá obestavěné ploše celého objektu sklářské pece, první číslo představuje zřejmě plochu vlastní pece, která byla pochopitelně zděná a jejíž průměr můžeme odhadnout asi na 5,5 m. Novinkou bylo zařízení pece na otop kamenným uhlím z blízkých dolů. V tomto ohledu byla karvinská sklárna první na Moravě a ve Slezsku a třetí v českých zemích.⁹ Kolem pece pak byla postavena výše zmíněná dřevěná kruhová stavba, v níž byly pomocné provozy sklárny včetně malé brusírny a pravděpodobně i skladiště surovin a výrobků. Objekt sklářské pece byl obklopen kruhovou parcelou č. 1 375, podle všeho oplocenou. Severozápadně od ní dále u cesty k dolům byla na pozemku č. 10 další budova, rovněž dřevěná, která sloužila asi jako ubytovna pro osazenstvo sklárny. Objekt sklárny byl obklopen parcelami č. 1 374, 1 376, 1 377, 1 378, 1 568 a 1 569. Huť byla vlastnictvím karvinského panství, vynášela na pozemkových poplatcích ročně 37 kr. a dle majitele panství hr. Jindřicha Larische - Mönninga dostala název Jindřichova huť. Jinak byla označována jako „továrna na sklo“.

Hr. Larisch chtěl ve sklárně vyrábět kromě obyčejných druhů skla pro spotřebu v okolí i luxusnější výrobky, určené hlavně na export a za tím účelem se rozhodl zbudovat jako samostatný objekt větší brusírnu. Díky svým stykům získal pro práci v huti zkušený personál z východních a severních Čech, jež byly tehdy považovány za jednu z nejlepších oblastí českého sklářství, jakož i z tehdy pruského Kladska.

O tom nás právě informují matriky. Dle prvního záznamu v nich, týkajícího se sklárny, zemřel 18. května 1839 na chrlení krve (zřejmě tuberkulósu) brusič Augustin Loský, původem z Rückersu (nyn. Szczytina) v Kladsku ve věku 23 let a 28. srpna 1839 na nervovou horečku pětadvacetiletý řezač forem Paul Janele z blíže neurčitelné lokality Tenitz v chrudimském kraji.¹⁰ 16. srpna 1839 se narodil a byl pokřtěn Jiří, syn skláře Františka Veselého a Barbory, roz. Šindelářové; kmotry byli faktor sklárny Jiří Kohler a Marianna, žena skláře Josefa Reisse.¹¹ Zmíněný Jiří Kohler byl snad v příbuzenském vztahu s hormistrem karvinských kamenouhelných dolů Karlem Köhlerem (psáno též Koehler), oba vystupovali společně při řadě událostí, týkajících se sklárny.

Úmrtí brusiče Loského bylo pro hr. Larische a faktora Kohlera nepochybně velkou ztrátou a protože po zahájení provozu sklárny chtěli zbudovat novou větší brusírnu stůj co stůj, hledali za něj náhradu, jež by byla schopna vést celý provoz v tomto zařízení. Kohlerovi se jí podařilo nalézt díky svým stykům se sklárnami ve Světlé nad Sázavou v osobě příslušníka známé severočeské rodiny sklářů a obchodníků se sklem Celestina Staffena (1815 - 1860). K jednání přitom pravděpodobně použil v Karvině již zaměstnaného malíře a pozlačovače skla Schlenze, který byl Staffenovým známým.

Celestin Staffen byl rodák ze Smržovky, kde absolvoval základní školní vzdělání a poté pracoval jako pomocník v obchodnické firmě svého otce Ignáce. R. 1829 se vyučil broušení a malbě na sklo u malíře porcelánu Celestina Fischera. Od r. 1834 procestoval jako sklářský tovaryš téměř všechny významnější oblasti sklářské výroby v Čechách, r. 1835 pokračoval přes Znojmo do Rakouska, odtud se vrátil přes jižní a západní Čechy domů do Smržovky a po krátkém pobytu v tomto svém rodišti zakotvil trvaleji ve Světlé nad Sázavou u sklářských podnikatelů Josefa Huyera a Karla Vlčka.¹²

Nabídka faktora Kohlera na přechod do funkce vedoucího brusírny v karvinské sklárně přišla pro Staffena právě ve chvíli, kdy se chtěl osamostatnit - ve Světlé nad Sázavou chtěl zřídit společnou firmu s Karlem Vlčkem a postavit novou sklárnu s brusírnou. Pravděpodobně neměl na tento podnik zpočátku dost peněz a Kohler mu zřejmě ve své korespondenci vyličil karvinskou sklárnu jako „ráj na zemi“, rozhodl se proto nakonec odejít do Karviné, kde jako vedoucí brusírny viděl možnost větší samostatnější činnosti. Do Karviné se přestěhoval koncem ledna 1840 spolu s řezačem skla Penzem z Pohledu.

Jeho dopisy, které psal rodičům domů do Smržovky, jsou pozoruhodným svědectvím

o poměrech v karvinské sklárně i o celém podnikání hr. Larische, které zřejmě nepřinášelo zaměstnancům jeho podniků vždy pouze dobré živobytí. Staffen měl postavit novou brusírnu „na potoku“ (v orig. „am Wasser“), tj. asi někde na Karvinském potoce, který je dnes v důsledku úprav terénu po dolování zasypán. Podle všeho k této stavbě vůbec nedošlo. Staffen si musel výdaje za své přestěhování ze Světlé nad Sázavou zaplatit sám z obdržené mzdy a slib, že potraviny jsou na Karvinsku levnější než v Čechách, se ukázal jako zcela mylný. Brzy navíc zjistil, že ani výdělků v hutí nejsou uspokojivé a přivádějí jak jeho samého, tak řadu dalších pracovníků sklárny do dluhů. Někteří skláři dlužili na různých místech již přes 500 zl. a nebyli schopni tyto dluhy splatit, jelikož pracovali jen 1 - 2 dny v týdnu. Osazenstvo mělo zdarma pouze byty a otop, dostávalo jako deputát něco málo mléka, ale nemohlo si chovat ani dobytek, ani drůbež (v orig. „nicht einmal eine Gans halten viel weniger eine Kuh“). Staffen si trpce vzpomínal na varování svého otce Ignáce, který mu již dříve řekl: „V Polsku (Těšínsko jako součást Slezska bylo v očích severočeských Němců bráno jako Polsko) není možno sehnat nic jiného než voly, krávy a telata a těmi jsou oni sami (tj. Poláci).“

Příčiny tohoto špatného stavu ve sklárně nám Celestin Staffen ve své korespondenci rovněž zčásti odhaluje. Sklárna nebyla dobře řízena, neměla velký odbyt, což omezovalo výrobu - a především nebyly zvládnuty problémy s otopem pece kamenným uhlím. Skláři v důsledku toho nemohli najít plné pracovní uplatnění.¹³ Hr. Larischovi nepochybně chyběl zkušený odborník typu uherského montanisty Antona Péche, který r. 1852 dokázal ve službách bratří Kleinů využít k otopu sklárny v Čejči u Hodonína kamenouhelného koksu z kleinovských dolů v Přívoze a Hrušově.¹⁴ Možná, že by potíže s nezvládnutím této nové technologie nebyly tak zlé, kdyby se produkce sklárny omezila jen na obyčejné druhy skla. Snaha o výrobu luxusního skla však dopad těchto těžkostí ještě více zvyšovala.¹⁵

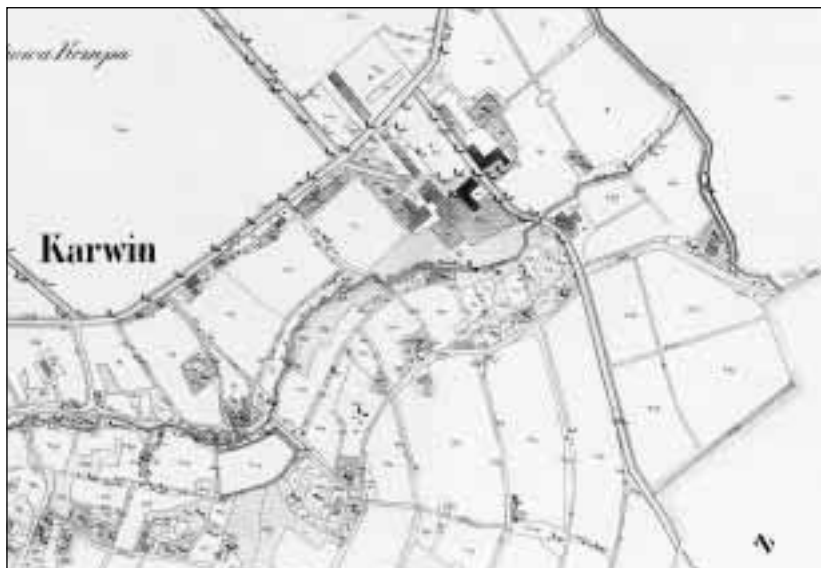
Již 19. května 1840 psal Celestin Staffen svým spolupracovníkům ve Světlé nad Sázavou varovný dopis, aby do sklárny v Karvině nechoďili (ze Světlé tam mezitím již přešel brusič František Brož, původem z Úsobí), a oznamoval, že sám se asi za 4 - 5 týdnů, jakmile budou zpracovány zásoby skla, určeného k broušení, vrátí domů do Smržovky. Všechno ostatní jim pak sdělil ústně. Odešel ovšem ve skutečnosti ještě dříve - již koncem května 1840 byl opět ve Smržovce, kde se pak postupně etabloval jako samostatný brusič a obchodník se sklem a drahými kameny.

František Brož prozatím v Karvině zůstal. Ve věku 22 let se 15. září 1840 žení s pětadvacetiletou Františkou, dcerou tesaře Josefa Hanuse ze Světlova v Čechách (zřejmě Světlá nad Sázavou). Týž den si vzal sedmadvacetiletý sklář Josef Kleňha z Veselice osmnáctiletou vdovu po lesním Vincencii, dceru Františky Sequartové. V obou případech byli svědky na svatbě faktor Jiří Kohler a sklář Jan Jegall.¹⁶ Také ostatní členové personálu sklárny doufali, že se jejich situace ještě zlepší, a proto zůstávali. 8. června 1840 se narodila Florentina Karolina, dcera faktora sklárny Jiřího Kohlera a jeho manželky Antonie, dcery Antona Pekerta. Při křtu o dva dny později byli kmotry hormistr Karel Koehler a jeho žena Florentina. 18. června 1840 byla narozena Anna, dcera topiče Jana Karlíka a Terezie, dcery Jakuba Kocha, kmotři při křtu dalšího dne byli sklář Vincenc Grochovalský a Kateřina Kliková. 5. září 1840 se narodila Florentina Antonie Aloisie, dcera brusiče Antona Göbela a Aloisie, dcery Josefa Dintera, jako kmotři při křtu za dva dny se uvádějí brusič Friedrich Göbel, žena hormistra Florentina Köhlerová a žena faktora sklárny Antonie Kohlerová.¹⁷

Ovšem situace sklárny se nezlepšila. Dokazují to dochované výtahy z účtů z rodinného archivu Larischů. Za rok 1840 činily výdaje 30 274 zl. 21 kr. 1 2/3 den. příjmy z prodeje skla 7405 zl. 48 kr. a zvláštní příjmy (nevíme z čeho) 898 zl. 17 kr. 3 den.¹⁸ Takový schodek nevěstil pro budoucnost sklárny nic dobrého a mnozí lidé koncem roku 1840 již zcela otevřeně hovořili o tom, že sklárna nebude mít dlouhého trvání.

V r. 1841 zaznamenává matrika případ typický pro tehdejší průmyslovou oblast Ostravska - Karvinska (a nejenom pro ni). Kateřině, dceři skláře Josefa Kleňhy, se 21. února t. r. narodil nemanželský syn Alexander. Při křtu následujícího dne byl za otce uznán hutník Vincenc

Mapa stabilního katastru r. 1836, Karviná – list č. 4 Ústřední archiv zeměměřičství a katastru Zeměměřičského úřadu Praha

Kechovalský (zřejmě sklář Grochovalský, doložený r. 1840), kmotry dítěte byli jeho dědeček Josef Kleňha a Antonie Petáková. Ze 7. května 1841 pochází v matrikách poslední zápis, dokazující, že sklárna byla v provozu. Skláři Františku Veselému se narodila dcera Marianna, kmotry byli brusič František Brož a jeho manželka Františka.¹⁹ S velkou pravděpodobností brzy nato - asi v polovině roku 1841 - byl provoz ve sklárně zastaven. Osazenstvo se rozešlo na různá jiná místa, kde byly v provozu sklářské hutě, a v Karvině zůstalo jen několik lidí, kteří se měli starat o objekt opuštěné sklárny.

Účetní bilance sklárny za rok 1841 rovněž znovu potvrzuje tristní situaci. Výdaje obnášely 10 019 zl. 39 kr. 3 1/4 den., příjmy z prodeje skla 3805 zl. 9 kr. 3 den. a zvláštní příjmy 2041 zl. 29 kr. Poté již další bilance nebyly sestavovány, což je další důkaz toho, že sklárna v r. 1841 ukončila svůj provoz.²⁰

Objekt sklárny ovšem zůstal stát a byl novově udržován. Snad hr. Larisch doufal, že se mu při výhodnější hospodářské situaci podaří výrobu skla obnovit. K tomu však již nedošlo. Tak jako u mnoha jiných zaniklých skláren byly ještě několik let po zastavení provozu rozprodávány zásoby vyrobeného a dosud neprodaného skla. Ale ani v tom neměl hr. Larisch příliš štěstí. V r. 1844 se prodalo skla za 33 zl. 35 kr. 3 den., přičemž zvláštní výdaje (asi na údržbu objektu sklárny) činily 6 zl. 35 kr. R. 1845 bylo prodáno skla za 242 zl. 41 kr. 3 den., mimořádné výdaje obnášely 17 zl. V r. 1846 se investovalo

do budovy sklárny 57 zl. 58 kr. (asi nějaká větší oprava), prodej skla obnášel jen 5 zl. 24 kr. R. 1847 se do sklárny již neinvestovalo nic, skla bylo prodáno za 99 zl. 55 kr. Zdá se, že to byl poslední rozprodej nahromaděných zásob skla, které potom již vůbec nešlo na odbyt.²¹ Část zbylého skla si pak rozebrali mezi sebou vrchnostenská úředníci a jiné osoby, spjaté s hr. Larischem, zbytek byl zlikvidován.

Po r. 1850 se přestalo o objektu sklárny hovořit jako o sklárně a sloužil pak jiným účelům. Za přestavby Karviné na město v 2. polovině 19. století byl přebudován, během asanace Karviné v důsledku poddolování v 50. - 60. letech 20. století byl zlikvidován a jak dokazují současné mapy Karviné, na jeho místě nestojí dnes nic. Kolem místa, kde se sklárna nacházela, však podnes vede jedna z cest do areálu dolu ČSA II.

Chtěli bychom v této souvislosti připomenout možnost archeologického průzkumu místa této bývalé sklárny. Jsou pro něj velmi dobré podmínky - nezastavěnost areálu, krátkodobá a přesně doložená existence sklárny, jež by umožnila přesnou dataci nálezů, a v neposlední míře možnost zjistit aspoň zčásti, jak vypadalo zbudované zařízení na otop sklářské pece kamenným uhlím. Jak již bylo podotknuto, sklárna v Karvině patřila v tomto ohledu k prvním objektům v českých zemích a přestože na rozdíl od ostatních larischovských průmyslových podniků skončila neúspěšně, má svůj význam v dějinách našeho sklářství.

POZNÁMKY:

- 1 Poprvé Šlachta Fridolín: Dějiny hornického města Karviné. Karviná 1937, s. 48; naposledy Stibor Jiří: Láryšové ze Lhoty - rod. In: Biografický slovník Slezska a severní Moravy. Nová řada, sešit 2 (14). Ostrava 2001, s. 80 - 81.
- 2 Archiv města Ostravy, fond „Drapalova sbírka“, kart. č. 18.
- 3 Ve fondu „Moravské místodržitelství starší“ v Moravském zemském archivu Brno byly prohledány fascikly č. 2068, 2069, 2070, 2078 a 2101, obsahující písemnosti o povolování průmyslových podniků na Moravě a ve Slezsku ve 30. a 40. letech 19. století. O sklárně v Karvině však nebylo nic nalezeno.
- 4 Šlachta: Karviná, s. 75; Stibor: Láryšové ze Lhoty, I. c.
- 5 Dle sdělení PhDr. Jitky Lněničkové.
- 6 Zemský archiv Opava (dále ZAO), fond „Sbírka matrik býv. Severomoravského kraje“, inv. č. 3010, sign. Ka II 15 - římskokatolická matrika narození Karviná, Albrechtice, Solca, Stonava 1791 - 1841; inv. č. 3014, sign. Ka II 19 - římskokatolická matrika oddací Karviná, Albrechtice, Solca, Stonava 1814 - 1852; inv. č. 3016, sign. Ka II 21 - římskokatolická matrika úmrtí Karviná, Albrechtice, Solca, Stonava 1799 - 1877.
- 7 Ústřední archiv zeměměřičství a katastru Zeměměřického úřadu Praha - viz příloha.
- 8 ZAO, fond „Stabilní katastr - elaboráty“, inv. č. 358 - vyměřovací a klasifikační protokol pozemkových a stavebních parcel v daňové obci Karviná c. 1836; inv. č. 361 - katastrální oceňovací elaborát daňové obce Karviná c. 1848.
- 9 První sklářské pece na otop kamenným uhlím vznikly na přelomu 18. - 19. století ve středních Čechách, zejména na Kladensku.
- 10 Matrika úmrtí Karviná, Albrechtice, Solca, Stonava 1799 - 1877, fol. 47.
- 11 Matrika narození Karviná, Albrechtice, Solca, Stonava 1791 - 1841, fol. 112.
- 12 Meissner Josef: Die Glashändlerfamilie Staffen in Morchenstern. Unser Isergebirge 6, Jahrgang 1928, č. 57, s. 177 - 179; Wowková V.: Historie. Staffenové, exportéři ze Smržovky. Smržovský zpravodaj březen 1995, s. 12 - 13; Nový P.: Počátky obchodu se skleněnou bižuterií na Jablonecku v letech 1750 - 1850. In: Studie k sociálním dějinám 5. Kutná Hora - Praha - Opava 2000, s. 159 - 160. Za pomoc při bádání zde děkujeme řediteli Státního okresního archivu v Jablonci nad Nisou Mgr. Janu Kašparovi.
- 13 V orig. „sie bei die Kohl nicht zum Zwecke kommen“ (Meissner: Staffen, s. 178). Je to jediná dochovaná zpráva o používání kamenného uhlí ve sklárně.
- 14 Štěpán Václav: Důlní podnikání bratří Kleinů a montanista Anton Pěch (1822 - 1895). In: Ostrava. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska 18. Ostrava 1997, s. 302.
- 15 Názor PhDr. Jitky Lněničkové.

16 Oddací matrika Karviná, Albrechtice, Solca, Stonava 1814 - 1852, fol. 25v.

17 Matrika narození Karviná, Albrechtice, Solca, Stonava 1791 - 1841, fol. 114v. - 115v.

18 Drapalova sbírka, kart. č. 18.

19 Matrika narození Karviná, Albrechtice, Solca, Stonava 1791 - 1841, fol. 117, 118. Je možné, že údaje o věku skláře Kleňhy z r. 1840 (viz pozn. č. 16) jsou nepřesné, mohl být o něco starší, ale i tak je to otřesná zpráva - on sám se zřejmě stal otcem již v 16 letech a jeho dcera přibližně ve věku 13 - 14 let již byla nemanželskou matkou!

20 Drapalova sbírka, kart. č. 18.

21 Tamtéž.

Havárie polských letců Żwirka a Wigury v Těrlicku

Mečislav Borák

Každého roku počátkem září se u osady Kosolec na kopci nad Těrlickem konají vzpomínkové slavnosti připomínající tragickou událost, k níž tady v minulém století došlo. Poryv silné víchřice tu 11. září 1932 srazil do lesa letadlo s polskými letci Żwirkem a Wigurou, kteří nedlouho předtím slavně zvítězili v tehdy nejprestižnější letecké soutěži v Evropě. Zkusme si onen příběh plný heroismu i tragiky aspoň stručně připomenout.

Ve třicátých letech minulého století prožívalo letectví svůj zlatý věk a mělo ve společnosti mnohem výsadnější postavení, než tomu bylo kdykoliv dříve či později. Průkopníci letectví byli v roce 1932 už dávno legendami, i když od jejich prvních vzletů neuplynuly ještě ani tři desítky let. Dosud byl naživu jeden z prvních skutečných letců, mladší z bratrů Wrightů Orville (poprvé vzletěl v roce 1903), stejně jako třeba první letecký přemožitel kanálu La Manche Louis Blériot (přeletěl průliv v roce 1909). „Odvážní muži na létajících strojích“ však už nebyli pouhou pouťovou atrakcí k ohromení a pobavení diváků. První světová válka učinila z letadla účinnou zbraň a proměnila kusovou a polosoukromou výrobu letadel ve významné průmyslové odvětví. Začalo soupeření o to, kdo dříve vyrobí letadlo schopné létat dál, výš, déle a rychleji, které je ve vzduchu obratnější či uveze těžší náklad. Ještě byl v živé paměti první přelet Charlese Lindbergha přes Atlantik (1927) či lety Richarda E. Byrda nad severním a jižním pólem (1926 a 1929). Nebylo snad měsíce, aby nevznikl nějaký nový letecký rekord.

Letci byli hrdiny nové doby a miláčky svých národů, pro něž získávali v honbě za rekordy a ve světovém sportovním klání mimořádnou prestiž. Úspěchy v podobných soutěžích v době mezi světovými válkami svým způsobem totiž nahrazovaly rozvášněným národům skutečné bojové střety, k nimž se už schylovalo. Letecké rekordy posunující rychlým tempem hranice lidských možností posilovaly sebevědomí národa,

jehož příslušník rekordu dosáhl. Letci byli zahrnováni přízní veřejnosti srovnatelnou snad jen s obdivem k dnešním hvězdám pop music. Například 10. září 1932, pouhý den před těrlickou katastrofou, psaly noviny o slavném přivítání britského letce J. A. Mollisona v Londýně. Po překonání oceánu přijel v průvodu své ženy do Londýna, kde na nádraží už čekaly tisíce obdivovatelů. Zahrnuli ho květinami a odnesli na ramenou do slavnostně vyzdobeného auta, špalíry v ulicích mu provolávaly slávu. Slíbil jim, že se brzy pokusí přeletět Atlantik oběma směry.¹

K nejprestižnějším leteckým závodům v Evropě patřily v té době Mezinárodní závody turistických letadel, „Challenge International Avions de Tourisme“.² Myšlenka této soutěže se zrodila v kolébce leteckého sportu, kde se v roce 1928 uskutečnily první závody malých letadel na trase kolem celé Francie. Mezinárodní letecká federace FAI pak vypracovala regule závodu, který by vedl napříč celou Evropou a v němž by se zároveň posuzovaly i technické kvality strojů. K účasti byly pozvány aerokluby zemí Evropy a letecké továrny, takže rivalita na evropském kolbišti mohla vypuknout. Jak patřilo k tónu doby, do sportovního klání se ochotně zapojovali i vojáci a firmy vyrábějící vojenská letadla.

V prvním ročníku „Challenge 1929“ Poláci nestartovali. Zvítězil německý pilot Fritz Morzik, proto příští ročník závodu organizoval Aeroklub Německa. Na „Challenge 1930“ startovaly i britské posádky, takže trasa závodu vedla i přes Británii. Zvítězil opět Němec Morzik, nejlepší umístění z polských pilotů zaznamenal Stanisław Płonczyński na 19. místě. V tomto ročníku poprvé závodili i pozdější hrdinové Żwirko a Wigura, ale pronásledovala je smůla. Nejprve na přistání v Londýně poškodili křídlo svého stroje, ale během noci stihli závadu opravit. Při letu do Madridu jim však nad Pyrenejemi vypověděl anglický motor jejich RWD-4 a museli nouzově přistát. Opravu tentokrát už nezvládli a byli ze soutěže vyřazeni.